

Social hållbarhet

och energisystemet

Social hållbarhet är en av tre dimensioner i hållbar utveckling. De andra två, ekonomisk och ekologisk hållbarhet, får ofta större fokus i hållbarhetsanalyser av energisystemet. Ett skäl till detta är att social hållbarhet är svårare att definiera och räkna på. Energi har dock många kopplingar till social hållbarhet, exempelvis genom att mycket av den sociala tryggheten byggs på säker energiförsörjning. NEPP:s forskare har analyserat social hållbarhet ur energiperspektiv genom att lyfta upp några exempel på hur energiaktörer kan påverka social hållbarhet, hur de kan arbeta med det och vilket ansvar de kan ha i att bevara eller utveckla social hållbarhet.

Vad är social hållbarhet?

Social hållbarhet handlar om att den sociala dimensionen i hållbar utveckling säkerställs. Som begrepp kan social hållbarhet antingen ses som en integrerad del av hållbar utveckling tillsammans med ekologisk och ekonomisk hållbarhet eller som ett enskilt fokus. Ofta skiljer man på utvecklande och bevarande av social hållbarhet. Att utveckla kan vara att man ser social hållbarhet som ett långsiktigt mål där åtgärder sker för att utveckla och stärka den sociala hållbarheten. I ett bevarandeperspektiv önskar man säkerställa att tillståndet

inte ur-vattnas och förändras med avseende på aspekterna i den sociala hållbarheten.

Social hållbarhet i detta perspektiv handlar om att säkerställa att invånare och andra som finns i ett samhälle upplever en jämlik tillgång till social service. Några nyckelord är: välbefinnande, trygghet, rättvisa, makt, rättigheter och behov. Den sociala hållbarheten i ett samhälle är ett sammantaget resultat av alla verksamheter, människor, organisationer och relationer i samhället. Det är inget eget tillstånd utan snarast en del av en process. Det är med andra ord komplexa samband som gemensamt bidrar till hur den sociala hållbarheten ser ut. Energiaktörerna spelar en självklar del i detta då stora delar av samhället idag baseras på säker energiförsörjning.

Sex exempel belyser social hållbarhet ur energiaktörsperspektiv

NEPP har analyserat social hållbarhet ur ett energiaktörsperspektiv genom sex exempel som belyser olika sidor av social hållbarhet kopplat till energiaktörers verksamheter. Exempelen är införandet av fjärrvärme, samhällsplanering och energisystemets roll, energisäkerhet, varumärkesbyggande genom sociala hållbarhetsprojekt hos energibolag, energieffektivisering och påverkan på boende samt möjlighet att bidra till sin egen energiförsörjning.

Införande av fjärrvärme i Sverige är ett tidigt exempel på när energiinfrastrukturen har gett påverkan på den sociala hållbarheten. En av orsakerna till fjärr-

värmeutbyggnad var den dåliga luften som man upplevde i städerna, orsakat delvis från individuella uppvärmningssystem. Med fjärrvärmens fick man en stor och hög skorsten så att utsläppen spreds ut och hamnade på andra platser. Förbättrad hälsa hos invånarna och renare stadsmiljö var resultat som båda har sociala dimensioner. Energiaktörer har varit bidragande för att denna stadsutveckling har skett.

Samhällsplanering är ett område som sedan länge beaktat sociala dimensioner såsom lika samhällsservice och tillgänglighet för invånare och besökare. En utmaning är att hantera prioriteringar i situationer när resurserna inte räcker till för alla åtgärder. Ofta blir lösningen att göra bäst för flest med resultat att grupper kan hamna mellan stolarna eller att åtgärder kanske till och med motverkar social hållbarhet. Ur energiperspektiv finns många kopplingar. Effektbrist och begränsat utrymme i elnäten är exempelvis mycket aktuellt i planeringssammanhang och försvåras på grund av långa ledtider. Det finns även både målkonflikter och synergier mellan miljömässig och social hållbarhet som måste beaktas i samhällsplaneringen.

Centralt i energiaktörernas tjänst till dess kunder är **energisäkerhet**. Sverige har generellt mycket god energisäkerhet, men det händer lokalt, och under begränsade tider, att driftstörningar av framförallt el kan orsaka problem. Under sommar och höst 2018 har Gotland upplevt ett antal totala elavbrott med direkt påverkan på verksamheter och befolkning i regionen. Elavbrotten har inneburit stora inkomstbortfall och

andra sociala konsekvenser. Bland annat har en stor industri, Cementa, upplevt stora skador och produktionsstörningar och en situation där viss personal fick extrem arbetsbelastning medan andra inte kunde utföra sitt arbete. Livsmedelsproduktionen drabbades också då den är känslig för att kylkedjor bryts. Turistnäringen var även hårt utsatt då affärer, restauranger och barer stod utan el, kassasystem fungerade inte, folk kunde inte betala för sig och telekommunikationen låg även nere ett par gånger.

Många energiföretag arbetar med social hållbarhet som en del i **varumärkesbyggande**. Dels är det en integrerad och självklar del i mycket internt arbete, men bolag arbetar även med social hållbarhet externt. En första fråga är att bestämma vad som skall ingå i detta arbete och hur arbete med social hållbarhet kan kopplas till den egna verksamheten då det finns många aspekter att jobba med. Ett fjärrvärmebolag arbetar till exempel med riktad verksamhet mot ungdomar utanför arbetsmarknaden, samt program där företaget träffar en viss skolklass för att berätta om och skapa intresse för verksamheten men även för att lära och lyssna kring ungdomarnas tankar och erfarenheter.

Ett ofta diskuterat ämne är när **energieffektivisering och renovering** leder till hyreshöjningar som tvingar boende att flytta. Något som kan vara utmanande för att bevara och utveckla social hållbarhet i ett område. Renovering kan påverka social hållbarhet positivt genom ökad upplevd trygghet och attraktionskraft i ett område. Energieffektiviseringsåtgärder i sig är generellt inte en standardförbättring och det är just dessa som ger möjligheter till diskussion om avgifts- eller hyresförändringar. Det sker främst när större insatser krävs utöver det kontinuerliga underhållet. Samtidigt kan en energieffektiviseringsåtgärd vara något som upplevs som en standardförbättring – t.ex. byte av fönster ger bättre inomhusklimat. Bostadsbolag kan ha specifika strategier för att förhindra så kraftiga hyreshöjningar att boende måste flytta.

Möjlighet att bidra till sin egen energiförsörjning har skapat nya energiaktörer och är ytterst aktuellt och relevant ur ett perspektiv av social hållbarhet. Det kanske mest tydliga exemplet är att solpaneler monteras på byggnader och det därmed skapas en situation där hushåll, bostadsrättsföreningar, jordbruk och företag (med annan verksamhet än energi) kan generera delar av sin egen elförbrukning. En drivkraft är ofta ekonomisk även om det i många fall är mycket lång återbetalningstid. Det finns dock också tydliga drivkrafter att göra

rätt och visa på aktivitet kring klimatfrågan. Det finns alltså en social dimension här i form av t.ex. rättigheter, makt över den egna elförsörjningen, varumärkesbyggande och att bidra till samhällsutveckling. Möjligheten att diversifiera verksamheter och stärka konkurrenskraft kan vara ytterligare en drivkraft och i förlängningen fortsatta möjligheter att erbjuda inkomst och verksamheter i ett område.

Energiaktörer kan bidra direkt och indirekt till social hållbarhet

Exemplen ovan visar att energiaktörer kan påverka den sociala hållbarheten på många olika sätt. I vissa fall kan påverkan vara indirekt, men många gånger är det en direkt koppling till en kvalitet på en energitjänst, eller vilka typer av tekniska lösningar som erbjuds. Energiaktörer kan vara aktiva i detta där planering och åtgärder för att maximera nyttor, och hantera risker görs. Det är även tydligt att de kan hamna i situationer där de, även om de kanske inte upplever att det är deras ansvar, har en direkt påverkan på den sociala hållbarheten. Kunskap kring påverkan skapar möjlighet att ta initierade beslut, men energiaktören måste ta hänsyn till vilken rådgivning de har över frågan. Här kommer dialoger med övriga aktörer i förändringen att fylla viktiga roller.

Något som inte nämns så mycket i de studerade fallen är arbetet med FN:s Hållbarhetsagenda 2030 med de 17 hållbarhetsmålen (SDG). Agendan skapar möjligheter att arbeta med hållbarhetsfrågor på ett relativt nytt sätt jämfört med tidigare. Målen täcker ekologiska, ekonomiska och sociala dimensioner av hållbar utveckling och uttrycker tydligt att det är en integrerad ansats där alla målen i olika stor utsträckning samverkar stärkande eller försvagande på varandra. Arbetet med social hållbarhet kommer möjligtvis i förlängningen sorteras in under arbete med hållbarhetsagendan. Dock finns vissa kvaliteter i hur begreppet social hållbarhet idag definieras som inte omfattas lika tydligt.

Energiaktörer har en viktig roll för att upprätthålla och bygga social hållbarhet. Mycket som kan inkluderas i det sociala hållbarhetsarbetet görs som fokuserade aktiviteter under andra namn. Att föra in fokuserade aktiviteter under social hållbarhetsparaplyet torde dock innebära att aktörerna kan behöva öka graden av inkludering och påverkansanalys i och med att begreppet omfattar en större mängd aspekter. Kommunikation och dialoger är centrala ansatser i detta.